

World Wide Teeth

Afgelopen voorjaar promoveerde Yvonne Buunk-Werkhoven op het proefschrift: 'World White Teeth: Determinants and promotion of oral hygiene behavior in diverse contexts'. Ze begon haar loopbaan als tandartsassistent in de jaren 80. Omdat ik benieuwd was hoe haar loopbaan en promotieonderzoek zijn verlopen, zocht ik haar op voor een interview.

DOOR MARIA DE VRIES

De lezer is, denk ik, benieuwd naar jouw achtergrond en het ontstaan van (het onderwerp) van jouw proefschrift.

'In 6e klas van de lagere school ben ik gevallen met vele tandartsbezoeken als gevolg. Hierdoor werd mijn interesse in de tandheelkunde gewekt. Na de middelbare school heb ik gewerkt als tandartsassistent in Haren en in 1987 behaalde ik het diploma tandartsassistent (LOI). In 1989 studeerde ik af als mondhygiëniste aan de Academie voor Mondhygiëne in Utrecht. Ik heb praktijkervaring als mondhygiëniste in de parodontologie, algemene praktijk (1989-1997) en vanaf 1995 ook in het onderwijs (1996: Didactische scholing voor Hoger Gezondheidszorg Onderwijs (IDO/VU Amsterdam)). Vanaf 2002 deed ik naast mijn werk als mondhygiëniste mijn afstudeeronderzoek in de forensische psychiatrie (Mesdagkliniek te

Groningen). In februari 2005 behaalde ik mijn doctoraal sociale psychologie (nevenrichting klinische psychologie) aan de Rijksuniversiteit Groningen (RuG).'

Hoe ben je tot het onderwerp gedrag en mondgezondheid gekomen?

'Direct na mijn afstuderen kwam de mogelijkheid voor promotieonderzoek: ik telde alle ervaringen en expertise bij elkaar op. Als docent bij de opleiding tot mondhygiënist (Hanzehogeschool) was ik jaren verantwoordelijk voor Stage en Internationalisering. Ik was benieuwd naar de cultuurverschillen op het gebied van het gedrag aangaande de mondgezondheid. Het promotieproject (2005-2009) naar determinanten en promotie van mondhygiënegedrag in diverse contexten, uitgevoerd bij de afdeling Sociale Psychologie (RuG) in samen-

Yvonne Buunk

werking met Lectoraat Transparante Zorgverlening (Hanzehogeschool Groningen) mondde uit in mijn proefschrift.¹

Op 1 april 2010 promoveerde ik in de Gedrag- en Maatschappijwetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen en mijn promotors waren prof. dr. Arie Dijkstra en dr. C.P. van der Schans.

Is hier eerder onderzoek naar gedaan?

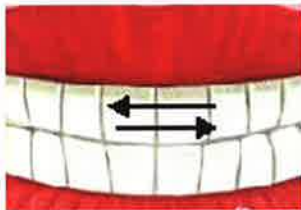
'Beperkt en nauwelijks vanuit sociaal-psychologisch perspectief bekeken; dus vanuit de gedragswetenschappen. Binnen de tandheelkunde komen vaak klinische aspecten aan de orde en in beperkte mate gedragsmatige aspecten; of het wordt heel breed benaderd. Wel gaat het over frequentie van poetsen en flossen en soms over attitude in het algemeen. Binnen de psychologie is veel onderzoek over gezondheidsgedragingen, maar ook beperkt over specifiek

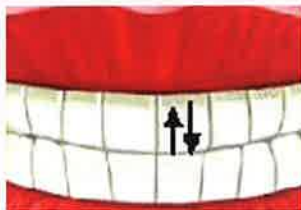
Veldonderzoek in Nepal

De volgende vragen hebben betrekking op uw mondverzorging.

1. Hoe vaak poetst u uw gebit?
- niet elke dag
 - 1 keer per dag
 - 2 keer per dag
 - meer dan 2 keren per dag
2. Wanneer poetst u uw gebit?
's ochtends voor het eten	☐ Ja	☐ Nee
's ochtends na het eten	☐ Ja	☐ Nee
's middags	☐ Ja	☐ Nee
's avonds na het eten	☐ Ja	☐ Nee
's avonds voor het slapen	☐ Ja	☐ Nee
3. Hoe poetst u uw gebit?
- Ik poets mijn gebit:
	1	2	3	4	5	6	7	
zachtjes	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	hard

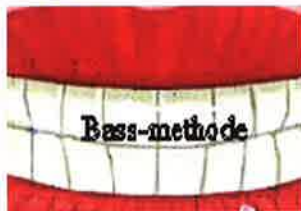
Figuur 1

Figuur 2

Figuur 3

Figuur 4

4. Hoe lang poetst u uw gebit?
- Ik poets mijn gebit
- korter dan 1 minuut
 - 1 minuut
 - 2 minuten
 - 3 minuten
 - langer dan 3 minuten
5. Ik poets mijn gebit op de volgende wijze:
- met een heen-en-weergaande beweging (horizontale methode) (figuur 1)
 - met een op-en-neergaande beweging (verticale methode) (figuur 2)
 - met een ronde beweging (circulaire methode) (figuur 3)
 - zonder kracht met een masserende beweging bij de tandvleesranden (Bass-methode) (figuur 4)
6. Welke (poets)middelen gebruikt u om uw gebit te reinigen?
- Ik gebruik voornamelijk:
- tandpasta met fluoride
 - tandpasta zonder fluoride
 - ik weet niet
7. Reinigt u uw tong?
- nooit
 - soms
 - iedere dag
8. Welke van de onderstaande hulpmiddelen gebruikt u?
	Nooit	Niet elke dag	Een keer per dag	Twee of meerdere keren per dag
Flossdraad	☐	☐	☐	☐
Tandenstokers	☐	☐	☐	☐
Ragers/borsteltjes	☐	☐	☐	☐

mondhygiënegedrag (tandenpoetsen). In mijn onderzoek heb ik o.a. de volgende vraag gesteld: 'Wat is de betekenis (gebitstevredenheid) van de mond/het gebit t.o.v. levenskwaliteit?'

Yvonne vervolgt: 'Door de ACTA is in Birma onderzoek gedaan naar het gebruik van "versleten" en nieuwe tandenborstels. In de mate van plaqueverwijdering bleek geen verschil te zijn.'

Hoe heb jij je onderzoek gefinancierd?

'In juni 2005 werd mij een subsidie voor het promotietraject van Zestor toegekend (voorheen Stichting Mobiliteitsfonds van het hbo).

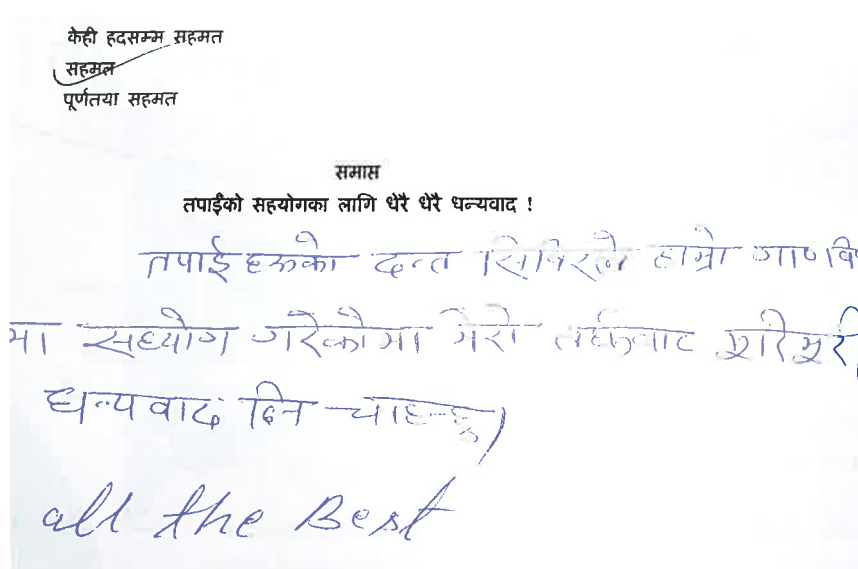
Het jaar daarop kreeg ik een wetenschappelijke prijs van de Vereniging Medisch Tandheelkundige Interactie, uitgereikt in het Olympisch Stadion Amsterdam. Ook ontving ik later het Hanzehogeschool promotiefonds en een onderzoeksdag via het HG-RuG-covenant.'

Je bent in diverse landen geweest voor het onderzoek, hoe kwam je tot deze landen?

'Om allerlei culturen te vergelijken heb ik verschillende reizen gemaakt: in 2005 met een student mondzorgkunde naar Nepal; in 2006 naar Aruba en Bonaire (stages studenten MZK) (Nederlandstalig met een andere cultuur); in 2007 weer naar Nepal (ontwikkelingsland); in 2008 naar Uruguay (een zich ontwikkelend land, Spaanstalig met een Latijns-Amerikaanse cultuur) en Spanje (Spaanstalig met een Europese cultuur). In Nederland (een westers land) heb ik ook onderzoek gedaan.'

Naar welke groepen heb jij onderzoek gedaan?

'Onlinestudie onder volwassenen in Nederland (>18 jaar); vragenlijststudies bij forensische psychiatriepatiënten (TBS); patiënten van het Centrum Tandheelkunde en Mondzorgkunde; eerstejaarsstudenten psychologie (RuG); patiënten Aruba/Bonaire en Nepal; militairen; patiënten van de tandheelkunde faculteit in Uruguay en in Spanje.'

Een persoonlijk dankwoord op vragenlijst Nepal 2007

Yvonne heeft de Index for oral hygiene behavior (OHB-index[®]) ontwikkeld voor haar onderzoek (zie kader op blz. 16).

Was er samenwerking in de diverse landen, zo ja met welke?

'Met stagepraktijken op Aruba en Bonaire; de Stichting Netherlands Oral Health Society in Nepal en de faculteiten Tandheelkunde in Montevideo en in Valencia.'

Wat vond jijzelf opvallende uitkomsten van jouw onderzoek?

'Preventie is de basis van mondhygiënische zorg en de mondhygiënist dient daarin een centrale rol te spelen.

Eigenlijk weten de meeste mensen in Nederland dat je twee keer per dag twee minuten moet poetsen en daarnaast interdentaal moet reinigen (bijv. tandenstokers gebruiken). Toch doet bijna niemand dat. Ik ben gaan onderzoeken hoe je mensen wel zover krijgt en welke factoren van invloed zijn op het wel of niet uitvoeren van het gewenste mondhygiënegedrag. Het blijkt dat mensen moeilijk (blijvend) te motiveren zijn, vaak therapieontrouw zijn en dat tandenpoetsen een complex gedrag is (gewoontegedrag; risico's op langere termijn zijn niet te overzien). De vraag is "Spreekt het mensen aan of niet?"'

Wat speelt een (grote) rol bij de mondgezondheid?

'Geen pijn willen hebben en uiterlijke kenmerken! Veel sociaal verwachte uitkomsten!

Positieve attitude (tandenpoetsen is wel belangrijk en goed, maar saai en vervelend/lastig om het te doen). Of je wel of niet in staat bent om het gewenste gedrag uit te voeren (hoge mate van zelf waargenomen controle). Belangrijke andere personen in je sociale omgeving (ouders/partner?) en bij medische noodzaak.'

Kan jij (opvallende) verschillen aangeven tussen de diverse landen?

'Onder Nederlandse volwassenen zijn een positieve houding, sociale druk, het gevoel in staat te zijn tot gewenste gedragsuitvoering en kennis over mondverzorging de belangrijkste voorspellers van mondhygiënegedrag. Het sociale aspect, "niet uit je mond ruiken" en esthetiek, zijn een betere insteek dan caviteiten en bloedend tandvlees.

Bij militairen zijn alleen een positieve houding en het gevoel in staat te zijn tot gewenste gedragsuitvoering de voorspellers. In Uruguay, Bonaire en Aruba is naast een positieve houding, vooral de sociale druk een belangrijke determinant van mondhygiënegedrag.

In Nepal is het gevoel in staat te zijn tot gewenste gedragsuitvoering belangrijk. Tandpoetsen hoort bij het badritueel (reinheid) en niet direct om gaatjes te voorkomen. Je zou deze mensen kunnen motiveren om 's avonds ook te poetsen. In ontwikkelingslanden past men vaak angst in voorlichtingsboodschappen toe: "als je niet poetst dan..."

Bij forensisch psychiatrische patiënten blijkt de levenskwaliteit vooral bepaald te worden door angst voor tandheelkundige behandeling en een ongezonde mondsituatie.

Ook bij patiënten van het Centrum voor Tandheelkunde en Mondzorgkunde (CTM) in Groningen blijkt angst een voorspeller van levenskwaliteit, maar bij psychologiestudenten juist niet.

Enkele interventiestudies zijn gericht op de verbetering van persoonlijk mondhygiënegedrag, onder meer in Spanje en Uruguay: de effecten van een positieve motiverende boodschap blijken af te hangen van het land, het opleidingsniveau en van het belang dat mensen hechten aan gezondheid.

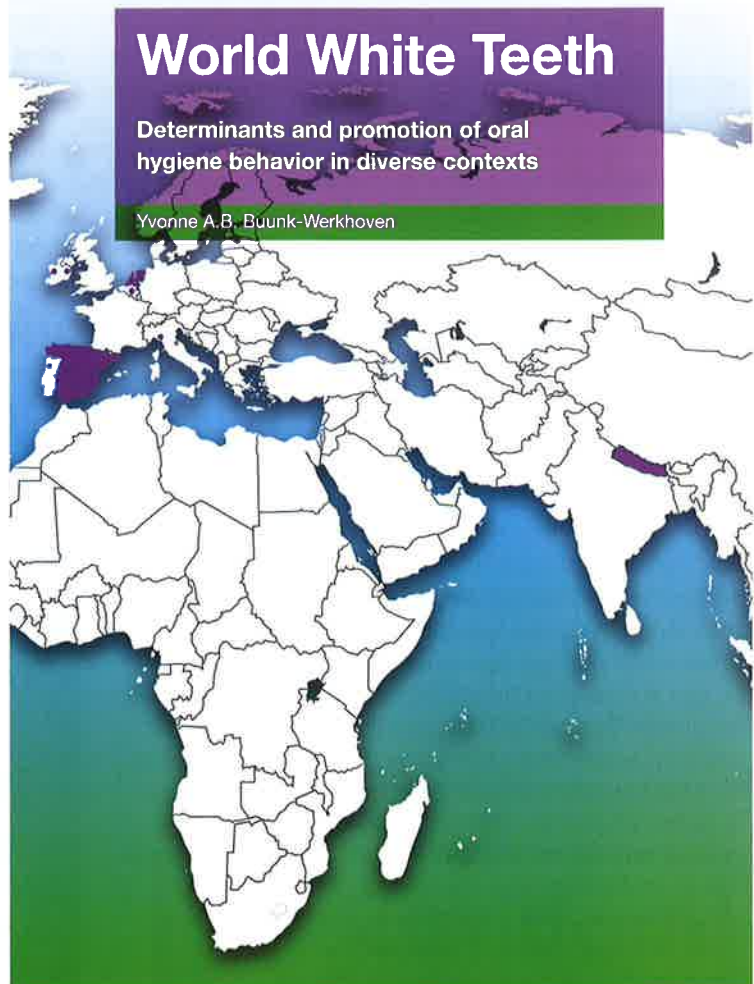
Mondhygiëne-interventies voor preventie en gedragsverandering én interventies gericht op levenskwaliteit gerelateerd aan mondgezondheid, moeten goed afgestemd zijn/worden op de doelgroepen die men wil beïnvloeden.'

In welke van deze landen heeft men de beschikking over fluoridetandpasta?

'Alle genoemde landen, alleen in Nepal is het in beperkte mate beschikbaar en daar is het mogelijk te duur. De hoofdboodschap van de Fédération Dentaire Internationale (FDI) is: minimaal 2x per dag tandenpoetsen met fluoridetandpasta (bijv. diverse projecten zoals Fit for school).'

In hoeverre spelen eetgewoonten in de door jou onderzochte landen een rol?

'Suikergebruik speelt een bepalende rol. Voorbeelden: In Aziatische landen zoals Indonesië gebruikt men standaard veel suiker in de thee. In Turkije is er veel zoetheid tijdens de Ramadan.

Omslag Proefschrift World White Teeth

Maar niet alleen eetgewoonten; ook economische factoren en andere gewoonten die slecht zijn voor de gezondheid (bijv. niet bewegen en obesitas; roken en longkanker) zijn van invloed.'

Tot slot: waar hou jij je momenteel mee bezig?

'Er is momenteel veel aandacht voor preventieve mondzorg (inter)nationaal: IK _ Hou je mond gezond, Say Cheese (expositie 100 jaar Ivoren Kruis, preventiedebat; bijzondere/kwetsbare doelgroepen: kinderen en ouders, jeugd-adolescenten, ouderen, allochtonen, detentie, dak en thuislozen, enz.). Ik ben op meerdere fronten betrokken bij voorlichting en preventie en de positie van de mondzorgprofessionals. Ook doe ik onderzoek via Stichting Bocas Sanas Holanda-Maimon in de Dominicaanse Republiek.

Naast bestuurslid NVM portefeuille Onderwijs Scholing en Wetenschap ben ik onlangs benoemd tot bestuurslid van de Public Health Sectie van de FDI wereld tandartsenorganisatie. Momenteel schrijf ik een artikel voor een themanummer van het *Nederlands Tandartsblad* (maart 2011) over mondzorg en levenskwaliteit van forensische psychiatriepatiënten.'

Ik bedank Yvonne voor het interview en verwacht dat wij meer van haar zullen horen binnen de mondzorg (tandheelkunde).

1. Buunk Y. World White Teeth: Determinants and promotion of oral hygiene behavior in diverse contexts. RuG. ISBN: 978 90 376 4262 7; <http://dissertations.ub.rug.nl/faculties/ppsw/2010/buunk.werkhoven.y.a./>